

ORTADOĞUDA Şİİ-SÜNNİ SAVAŞININ KUR'ÂNÎ DAYANAKLARI

In the Middle East, the Qur'anic Basis of the Shia-Sunni War

AHMET ÖZ

DOÇ. DR. KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ, İLAHİYAT FAKÜLTESİ, TEMEL
İSLAM BİLİMLERİ, TEFSİR ANABİLİM DALI

ahmetoz@ksu.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
25 Ağustos / August 2017

Kabul Tarihi / Accepted
10 Aralık / December 2017

Yayın Tarihi / Published
Aralık / December 2017

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Aralık / December

Atıf/Cite as
Öz,Ahmet,“ Ortadoğu’da Şii-Sünni Savaşının Kur’âni Dayanakları- In the Middle East, the Qur’anic Basis of the Shia-Sunni War”. Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4, sy.7 (Aralık / December 2017)

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi- Kilis 7 Aralık University Journal of The Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved.

For Permissions
ilahiyatdergisi@kilis.edu.tr

Özet

İslam ümmeti Hz. Muhammed (sav)'in vefatından hemen sonra, onun yerine kimin halife olacağı konusunda ihtilafa düşerek, Ehl-i sünnet ve Şii olmak üzere iki siyasi mezhebe bölünmüştür. Müslümanların çoğunluğu Hz. Ebu Bekir'i halife olarak seçip ona biat ederken, bir kısım Müslümanlar da Hz Ali'nin Hz. Peygamber tarafından veliaht tayin edildiğini, hatta bazı Kur'an ayetlerinin de bu hususu açıkladığını iddia etmişlerdir.

Bugün Ortadoğu'da yaşanan kanlı olayları incelediğimizde, Hristiyan ve Yahudi sömürgecilerin siyasi ve ekonomik hedeflerine ulaşmak için kendi askerlerini kullanmak yerine, İslam adına kurdukları paravan örgütleri kullandıklarını görürüz. Bu örgütler mezhep taassubuyla birbirilerini öldürebilmektedirler. Müslümanların en büyük sorunu ise, haritaya büyük bakarak esas düşmanı görmek yerine, mezhebi taassupla olaya yaklaşmalarıdır. Bir taraftan Şii gruplar güçlü oldukları yerlerde Sünnileri yok etmeye çalışırken, diğer yandan İşid/Daeş ve benzeri örgütler, Şia'ya karşı Ehl-i Sünneti temsil ve savunma iddiasıyla ortaya çıkıp Şiileri yok etmeye çalışmaktadırlar. Her ne kadar bu tür örgütler, Müslümanlar tarafından kurulup finanse edilmese de sonuçta İslami argümanları kullanarak pek çok gencimizi kandırıp kendi ağları içine çekebilmektedirler.

İşte biz bu çalışmamızda bazı ayet ve hadisleri referans gösteren Şii ve Sünni Müslümanların, birbirlerine silah doğrultacak ölçüde düşmanlığa sürükleyen siyasi yorumlarından örnekler vereceğiz. Bu durumun düzeltilmesi için önerilerde bulunacağız.

Anahtar Kelimeler: Şia, Ehl-i Sünnet, neo-selefi, cihad, velayet.

SUMMARY

Immediately after the death of our Prophet, the issue of who will be the caliph instead of him has caused the division of the ummah two political sects, namely the Ahl-i Sunnah and the Shia. While many Muslims chose Hz. Abu Bakr as the caliph and allegedly, some Muslims alleged that Hz. Ali was appointed crown prince by the Propht, and even explained some of the verses of the Quran also claimed that this issue.

When we examine the bloody events in the Middle East today, we can see that Christian and Jewish colonists use frontline organizations they founded in the name of Islam, instead of using their own troops to reach their political and economic goals. These organizations know that they kill each other with sectarian incitement. The biggest problem for Muslims is that they look closer to the sect instead of seeing the main enemy. On the one hand, Shias groups are trying to destroy the Sunnis where they are strong, while Ishid / Daish and similar organizations are trying to destroy the Shia by claiming that they represent and defend the Ahl-i Sunnah against Shia. Although these organizations are not founded and financed by Muslims, they are able to deceive many young people into their networks using Islamic arguments. Here we will give examples from the political interpretations in this presentation that both Shia and Sunni Muslims, who refer to some verses and hadiths, are dragged into hostility to the extent that they point at guns to each other. We will make suggestions for correcting this situation.

Key Words: Shia, Ahl-i Sunnah, neo-salafi, jihad, deputation.

Giriş

Allah'ın insanlara doğru yolu göstermesi için gönderdiği evrensel mesaj olan Kur'ân ve rahmetinin eseri olarak görevlendirdiği Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav), insanlar için barış ve esenlik olan İslam dinini uygulayarak insanlara öğretmiştir. Kıyamete kadar geçerli olacak olan bu dine inananları Yüce Allah, kardeş ilan etmiştir.¹ Kardeşler arasında eğer bir anlaşmazlık çıkar, kavga veya savaşa dönüşürse, diğer mü'minlerin onların arasını bulup uzlaştırmaları gerektiğini vurgulayan Yüce Allah, eğer içlerinden birisi uzlaşmaya veya barışa yanaşmazsa, onlarla barışı kabul edene kadar savaşılmasını emretmiştir.²

İslam, kelime olarak barış ve esenlik, Müslüman ise başkalarına zarar değil güven veren anlamına³ geldiği halde, İslam'a ön yargılarla bakan Yahudi, Hristiyan ve diğer din mensupları, Müslümanları, kan dökmekten zevk alan, terör eylemleriyle ayakta kalmaya çalışan değersiz insanlar olarak tanıtmaya eğilimindedirler. Müslümanların hak etmediği bu suçlamalar, İslam'a mal edilerek, İslam dininin yayılmasına engel olunmak istenmektedir.

Batılılar, terörün Müslüman toplumlar arasından çıktığını iddia etmektedirler. Bu iddia, bilimsel olarak bakıldığında doğru değildir. Çeşitli medya imkânlarının verdiği güçle, şiddet ve teröre dayalı bir din imajı oluşturulmuştur. İslam'la ilgili popüler batı imajında, maalesef İslam şiddet ve barbarlık dini olarak kabul edilmektedir. Eskiden beri gazete, dergi, televizyon ve Hollywood merkezli sinema, Müslümanları, vuran, öldüren ve işkence eden kimseler olarak tanıtmaktadır.⁴ Oysa bu, İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in örnek olarak yaşadığı dine uygun değildir. Fakat Kur'ân'ın cihad ile ilgili ayetlerini doğru bir şekilde yorumlamayan bazı Müslümanlar, bu suçlamaları hak edecek eylemleri yapmakta ve küresel ölçekte yükseleşte İslam'ın imajını aşağılara doğru çekmektedirler.

İslam barış ve esenlik dinidir. Hudeybiye barış anlaşmasını takip eden yıllarda İslâm'a girenlerin sayısı, önceki zamanlara kıyasla büyük bir artış göstermiştir. Bunun temel nedeni, barış ortamında Gayr-i Müslimlerin Müslümanları yakından tanımaya fırsat bulmalarıdır. Hz. Peygamber'in eğitiminden geçip olgun ve şahsiyetli bir kişilik ortaya koyan Müslümanlar,

¹ Hucurat 49/10.

² Hucurat 49/9.

³ İbn Manzur, *Lisanü'l-arab*, Thk. Abdullah Ali el-Kebir vd., Dâru'l-Maarif, Kahire, ts., III/2080.

⁴ Ejder Okumuş, *Din ve Toplumsal Çatışma*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2017, s.234.

çevre kabile ve devletlerin fertlerinin hayranlığını kazanmış, bu durum da İslâm'ı yakından tanıyıp bu dine mensup olanların sayısını artırmıştır.⁵

Bugün dünya nüfusu 7 milyar civarında olup bunun yaklaşık 1 milyar 600 milyonu Müslümanlardan oluşmaktadır. Bu da yaklaşık olarak dünya nüfusunun % 23'lük oranına tekabül etmektedir. Diğer dinlerde olduğu gibi, İslam dininde de erken dönemlerden itibaren mezhepler ortaya çıkmıştır. İnanç, ibadet ve siyaset alanında ortaya çıkan mezhepler tarihî arka plan ve coğrafi dağılım açısından farklılık arz etmektedir.

Komşularımız Irak ve Suriye'de yaşanan gelişmeler dolayısıyla, İslam dünyasının mezhep dağılımının olaylara etkisi açısından önemi ortaya çıkmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, İslam dünyasının, ortalama, % 85-90 arasındaki oranı Ehl-i sünnetten oluşmaktadır. Bütün kolları ile birlikte Şii nüfus oranı ise % 8-15 arasında gösterilmektedir. Şii nüfus büyük oranda İran, Irak, Azerbaycan, Yemen, Lübnan ve Suriye gibi ülkelerde yaşamaktadır.⁶

Bilindiği gibi Şia, Peygamber Efendimiz (sav)'ın vefatından bir süre sonra başlayan, günümüze kadar varlığını sürdüren siyasi bir mezheptir. Yüzyıllar geçtikçe kendi içerisinde birçok farklı ekole ayrılmıştır. Biz bu çalışmamızda yirminci ve yirmi birinci asırda İmamiye veya Caferi anlayışa sahip müfessirlerin ve düşünce adamlarının taassubi yorumlarından örnekler verecek, bu tür yorumların günümüzde İran'ın İslam dünyasındaki mezhebi çatışmalarda takındığı tavra etkilerini ortaya koymaya çalışacağız.

İslam, insanlar arasındaki farklılıkların varlığını kabul eder. Kuran'da: *"Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık."*⁷ buyrulmaktadır. İslam, ayrıca dinde zorlamayı reddeder, başka dinlere inananları korur ve onlara önemli haklar verir. İslam Müslümanlar arasındaki farklılıklar için de hoşgörölü davranılmasını tavsiye eder. Örneğin Hz. Ali, "Eğer Müslümanlardan sapkın grupla savaşılırsa, kaçanların izi takip edilmez, ele geçirilenler öldürülmez ve yaralananlara zarar verilmez, onlardan ganimet alınmaz" demektedir. Bu uygulama Hz. Ali'nin Haricilerle ve diğer hiziplerle savaşlarında yaptığı uygulamadır.⁸

⁵ Ahmet Özdemir, "Günümüzde İslâm Dünyasındaki Şiddet ve Saldırıların Meşruiyet Sorunu" *The Journal of Academic Social Science Studies*, Elazığ, 2004, Sayı: 27, p. 77-89, s.83.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://bedirhaber.com/dr-ali-ihsan-cay-yazilari/islam-dunyasinin-mezhebi-panaromasi-2-21670.html> erişim: 15.02.2017

⁷ Hucurat 49/13.

⁸ Mohsen M. Saleh, *Ortadoğuda Mezhebi ve Dini Çatışmalar: Tarihi ve Güncel Bir Analiz*, Çev. Zeynep Demir, <http://www.ordaf.org/ortadoguda-mezhebi-ve-dini-catismalar-tarihi-ve-guncel-bir-analiz/>,

İslam'ın savaş mantığı açısından Peygamberimiz (sav)'in Medine döneminde yaptığı savaşlara baktığımızda, temel olarak savunmanın esas alındığı görürüz. Savaşlar genellikle ya Müslümanlara gelecek olan zararların önlenmesi amacıyla ya da yapılan saldırılara karşılık olarak yapılmıştır.⁹ Diğer yandan savaş sırasında yaşlılara, kadınlara, çocuklara, hangi inanca sahip olursa olsun ibadet edenlere, doğaya, kültürel ve dini mirasa dokunulmamıştır.

Böyle güzel bir örnekliliği olan Hz. Peygamber'in ümmeti, tarihi süreç içinde onun getirip uygulamalı olarak öğrettiği dini, siyasi bir bakış açısıyla yorumlamış, dinin farklı yorum zenginliği olarak kabul edilmesi gereken mezhepleri, dinmiş gibi değerlendirerek, birbirleriyle cihad adı altında savaşacak boyuta getirmişlerdir. Müslümanların İslam'a ve Müslümanlara saldıran kâfirlere karşı yapması gereken cihadı, sırf siyasi bir bakış açısıyla Müslüman kardeşine karşı yapması, ciddi manada bir akıl tutulmasının göstergesidir.

Şia ve Hilafet Anlayışı

Şia'nın doğuşu ve varoluş sebebi, Hz. Muhammed'in vefatı sonrasında kimin onun yerine geçip halife olacağı meselesine dayanır. Peygamberimiz(sav)'den hemen sonra başlayan bu hareket, günümüze kadar hep azınlık olarak varlığını sürdürmüş ama bir türlü davasından vazgeçmemiştir. Şia halifelik müessesinin imamet yoluyla kıyamete kadar devam edeceğini ve ilk halifeden itibaren hilafetin ve imametin Ehl-i Bey'te ait olduğunu iddia etmektedir.¹⁰ Ehl-i Bey'i de sadece Hz. Ali ve onun aile fertleriyle sınırlayan Şia, dolayısıyla tüm imamların kutsal soy olan Hz. Fatıma'nın soyundan geleceği inancını taşımaktadır.¹¹ Bu konuda Ahzab suresinin "...*Ey ehl- i beyt şüphesiz Allah sizden pisliği giderip sizi tertemiz yapmak istiyor.*"¹² ayetini delil olarak zikrederler.¹³

Şia'ya göre Hz. Ali'den sonra Ehl-i Bey'ten gelen imamlar, İslam dinini kıyamete kadar koruyup yaşatacaklardır. Onlara Allah katından ilim verilmiştir. Onlar Peygamberimiz(sav) tarafından vekil tayin edildikleri için,

Erişim:15.02.2017.

⁹ Bakara 2/190; Nisa 4/75 vd.

¹⁰ eş-Şehristani, *el-Milel ve'n-nihâl*, Müessesetu'l-Halebi, ts., I/146.

¹¹ Abdulkakiy Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Der Yayınları, İstanbul, 2003, s. 322-330; Muhammed Ebû Zehra, *İslam'da Siyasi ve İtikâdi Mezhepler Tarihi*, Çev. Hasan Karakaya ve Kerim Aytekin, Hisar Yayınları, İstanbul, 1983, s. 58-59.

¹² Ahzab 33/33

¹³ et-Tabersi, Ebu Ali el-Fazl b. Hasan, *Mecmau'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, Dâru'l-Murtaza, Beyrut, 2006, XIII/119.

onun açıklamaya başladığı hükümlerin açıklamalarını kaldığı yerden devam ettirir, şeriatı tamamlarlar. Onu bozulmaması, sapık düşüncelerin karışmaması, yıkıcı görüşlerin tesiri altında kalmaması için kıyamete kadar korurlar. Çünkü imamlar Allah'ın yeryüzünde kıyamete kadar devam edecek bir hücceti, O'nun hükmünü ayakta tutan vâsisidir.¹⁴

Diğer yandan Peygamberimiz'e isnad edilen bazı hadislerde, "Meşru bir imam var iken, ikinci bir imam ortaya çıkarsa, bu imamın öldürüleceği" ifade edilmektedir. Şii kaynakların yanında Sünni kaynaklarda da bu manada hadisler vardır. Örneğin, Müslim'in *Sahih*'inde geçen hadislerden bir kısmını burada zikrelelim: Amr b. As'dan rivayet edildiğine göre, Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

*"Kim bir imama biat ederse, onu gönül rızası ile desteklesin ve gücü yettiğince itaat etsin. Eğer başka biri gelip idareyi ele geçirmek için mücadele ederse, sonra çıkanın boynunu vurun."*¹⁵

Ebu Said el-Hudri'den gelen diğer bir rivayette Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur: *"Eğer iki halifeye biat edilirse, halifelerden sonradan çıkanı öldürün."*¹⁶

Her iki hadis-i şerifte de var olan bir yönetime isyan ederek Müslüman toplumun bölünmesine sebep olan kişinin, ümmetin birliği ve Müslümanların geleceği açısından öldürülmesi gerektiği ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle bâğinin öldürülmesi kastedilmektedir. Her iki hadiste de öldürülmesi gereken kişi sonradan ortaya çıkan kişi olduğu için Şia'ya göre Hz. Ali meşru bir halife iken, sonradan halifelik iddiasıyla ortaya çıkan herkes öldürülmeyi hak etmektedir. Dolayısıyla Hz. Ali'nin soyundan gelmeyen imamlar da onların arkasından gidenler de bu kapsama girmektedir. Bu yüzden Şia, Hz. Ali'nin ilk halife olduğunu ısrarla savunur ve şer'i delillerle bunu ispata çalışır.

Hz. Ali'nin ilk halife olması gerektiğini Kur'an'dan ve hadislerden dellendirmeye çalışan Şia, bu konuda ayetleri bağlamından kopararak aşırıya kaçan zorlamalarla yorumlamaktadır. Gulat-ı Şia'ya göre daha insafli ve makul yorumları olduğu için, tefsirleri Ehl-i sünnet âlimleri tarafından da okunan yirminci yüzyıl müfessirlerinden Tabatabâi (ö.1981) ve Hüseyin Fadlallah (ö.2010) gibi müfessirler bile, halifelik ve imamet konusunda mezhebi taassuplarına yenik düşmüşlerdir. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'i aşırı

¹⁴ M. Ebû Zehra, s. 63.

¹⁵ Müslim b. Haccac Ebu'l-Hasan, *Sahih-i Müslim*, Kitabu'l-İmâre, 1844, Thk. M. Fuad Abdulkaki, Dâru İhyau Turâsî'l-Arabi, Beyrut, ts, III/1472,(I-V).

¹⁶ Müslim, Kitâbu'l-İmâre, 1853.

rı derecede yüceltmış, diğer üç halifeyle birlikte Ehl-i Sünnet çizgisindeki âlimleri, halifelik konusunda haksızlık yapmakla ya da haksızlığa göz yummakla suçlamışlardır. Örneğin velayet ile ilgili Maide suresinin “*Sizin veliniz ancak Allah'tır, O'nun Resulüdür ve Allah'a tam boyun eğerek namazlarını hakkıyla kılan, zekâtı veren müminlerdir. Kim Allah'ı, elçisini ve iman edenleri dost edinirse, işte üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır.*”¹⁷ Ayetinin yukarıda bahsi geçen Şii anlayışa sahip tefsirlerde nasıl yorumlandığını görelim.

Tabatabâi, uzun bir senet zincirinden sonra el-Kâfi'den şöyle bir rivayet aktarmaktadır: “Yüce Allah, Hz. Peygamber'e Hz. Ali'nin veliliğini emretti, ona, “*Sizin veliniz ancak Allah, O'nun Resulü ve namaz kılan ve rükû hâlinde iken zekât veren müminlerdir.*” ayetini indirdi ve ulü'l-emrin velayetini emretti. Ashap bunun ne olduğunu tam olarak anlayamadılar. Bunun üzerine Allah, Hz. Muhammed'e namazı, zekâtı, orucu ve hacı açıkladığı gibi velâyeti de açıklamasını emretti. Allah bunu emredince, Hz. Peygamber sıkıntıya kapıldı. İnsanların dinlerinden dönmelerinden, kendisini yalanlamalarından korktu. Daha sonra Yüce Allah ona: “*Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.*”¹⁸ ayetini indirdi. Bu ayet inince Peygamberimiz (sav), yüksek sesle, insanlara Gadir-i Hum günü toplanmalarını söyledi. İnsanlar toplanınca ayağa kalktı ve Allah'ın emrini yani Hz. Ali'nin velayetini ilan etti. Ardından orada bulunan insanlara, orada bulunmayanlara bunu duyurmalarını emretti.”¹⁹

Konu ile ilgili Tabatabâi'nin İmam Bâkır'dan aktardığı diğer bir rivayet de şöyledir: “Velâyet meselesi son farz idi. Son farz olduğu için Yüce Allah bu konuyu açıkladıktan sonra “*...Bugün sizin dininizi olgunlaştırdım ve size nimetimi tamamladım....*”²⁰ ayetini indirdi. Son inen bu ayetle Allah, bundan sonra size başka bir farz indirmeyeceğim. Size ait farzları tamamladım, demektedir.

İmam Bâkır, “*Sizin veliniz ancak Allah'tır, O'nun Resulüdür ve mü'minlerdir...*” ayeti hakkında şöyle demektedir: Aralarında Abdullah b. Selâm'ın da bulunduğu bir grup Yahudi, Müslüman olmuştu. Bunlar Peygamberimize gelerek şöyle sordular: Ey Allah'ın elçisi, Hz. Musa, yerine Yu-

¹⁷ Maide 5/55-56.

¹⁸ Maide 5/67.

¹⁹ Muhammed Hüseyin et-Tabatabâi, *el-Mizan fi tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut, 1998, VI/16-17.

²⁰ Maide 5/3.

şa b. Nun'u vâsi tayin etti. Senin vâsin kimdir? Senden sonra velimiz kim olacak? Bunun üzerine, “Sizin veliniz ancak Allah, O'nun Resulü ve namaz kılan ve rükû hâlinde iken zekât veren müminlerdir.” ayeti indi. Bu ayet indiği zaman Peygamberimiz onlara, “kalkın” dedi, onlar da kalktılar ve mescide gittiler. İçeri girerken kapıda bir dilenci ile karşılaştılar. Peygamberimiz ona, *Ey dilenci, sana bir şey veren oldu mu?* diye sordu. Dilenci, Evet, bu yüzüğü verdiler, dedi. Peygamberimiz, *Onu sana kim verdi?* diye sordu. Dilenci, şu namaz kılan adam, dedi. Peygamberimiz, *Sana yüzüğü verirken ne durumda idi?* diye sordu. Dilenci, rükû hâlinde idi, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber tekbir getirdi ve arkasından mescittekiler de tekbir getirdiler. Daha sonra Peygamberimiz, *Benden sonraki veliniz Ali'dir* buyurdu. Sahabe de, Biz Allah'ın Rabbimiz, Muhammed'in Peygamberimiz ve Ali'nin velimiz olmasına razı olduk, dediler. Bunun üzerine, “*Kim Allah'ı, elçisini ve iman edenleri veli edinirse, işte üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır.*”²¹ ayeti indi.²²

Görüldüğü gibi ayet, siyasi bir bakış açısıyla Hz. Ali'nin velayetine delil getirilmiştir. Bazı Sünni müfessirler ise aynı bakış açısıyla bu ayetin Hz. Ebu Bekir hakkında nazil olduğunu iddia etmişlerdir.²³ Her iki siyasi yorumu da kabul etmek mümkün değildir. Çünkü ayeti umumi olarak anlamak, daha kapsayıcı olduğu gibi ümmet birliği açısından da önemlidir.

Maide suresini 55. ayetin *الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ* kısmının mealini verirken bazı müfessirler,²⁴ *وَهُمْ رَاكِعُونَ* ifadesindeki *و* harfini, “vâv-ı haliyye” olarak kabul ettikleri için “...*Zekâtı rüku eder haldeyken verirler...*” şeklinde mana vermiş, böylece yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Şiilerin ayette bahsedilen kişinin Hz. Ali olduğu hakkında iddialarına destek olmuşlardır. Oysa rivayetleri senet ve metin tenkidine tabi tutması yönüyle öne çıkan bir müfessirimiz olan İbn Kesir (ö 774 /1372), öncelikle Hz. Ali ile ilişkilendirilen söz konusu rivayetin, sağlam ve güvenilir bir rivayet olmadığını, senet zincirinde var olan bazı kişilerin metruk olduğunu, ifade

²¹ Maide 5/56.

²² et-Tabatabâi, VI/16-17; Benzer ifadeler için Bkz. Muhammed Hüseyin Fadlallah, *Min vahyi'l-Kur'an*, Dâru'l-Mülak, Beyrut, 1998, VIII/227-228, (I-XXIV); Nâsır Mekârim eş-Şirazi, *el Emsâl fi tefsiri kitabillahî'l-münezzel (Tefsir-i Numune)*, Medresetü İmam Ali b. Ebi Talib, İnan, Kum, 1421/2000, IV/45-46, (I-XX); vd.

²³ Abdullah b. Abbas, *Tenviru'l-mikbâs min tefsiri İbni Abbas*, Thk. Mecdüddün el-Firuzâbâdi, Dâru'l-Kütübül-İlmiyye, Lübnan, 2011, s.126; Hem Hz. Ali Hem de Hz. Ebu Bekir olabileceğini söyleyen, Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979, III/1721.

²⁴ Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Câmiu'l-beyan an te'vili âyi'l-Kur'an*, Thk. İslam Mansur Abdulhamid, vd. Dâru'l-Hadis, Kahire, 2010, IV/ 594, (I-XII); ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf an hakâiki ğavâmizi't-tenzil ve uyûni'l-ekâvili fi vücûhi't-te'vil*, Thk. Muhammed Abdusselam Şahin, Beyrut, 1995, I/635, (I-IV).

etmektedir. Bu ayetin tefsirini yaparken, buradaki و harfini “vâv-ı haliyye” olarak kabul edenleri eleştiren İbn Kesir, “Eğer rükû eder halde zekât vermek övgüye layık bir davranış olsaydı, günümüze zekât verme şekli olarak böyle bir uygulama aktarılır ve böyle vermenin daha çok sevap kazandıracığı bize bildirilirdi. Hiçbir mezhep imamı bize böyle bir zekât verme tarzı anlatmamışlardır. Ayrıca bu ayetin Hz. Ali ile de alakası yoktur, bu ayet bir kişi hakkında değil, genel olarak bu özelliklere sahip tüm insanları kapsamaktadır”²⁵ şeklinde değerlendirmiştir.

Fahrudin er-Razi (ö.606/1143), söz konusu ayeti tefsir ederken, konu ile ilgili o güne kadar söylenenleri ele alarak değerlendirmiş ve burada bahsi geçen “velayet”in “imamet” anlamında olmadığını, sadece “yardım eden, seven manasında bir dostluk” olduğunu ifade etmiştir.²⁶ Diğer yandan bir önceki ayetin, Hz. Ebu Bekir'den bahsettiğini, bu ayetin onun ilk halife olmasının meşruiyetinin delili olduğunu iddia etmiş ve öne sürdüğü pek çok delille bunu ispat etmeye çalışmıştır.²⁷

Görüldüğü üzere gerek Şia gerekse bazı Ehl-i Sünnet âlimleri siyasi bir bakış açısıyla ayetleri değerlendirdiklerinde, taraflı ve yanlış yorumlar yaparak farkına varmadan ayeti maksadından uzaklaştırmışlar, böylece ümmetin birbirine düşmesine destek olmuşlardır.

Şia'nın Ehl-i Sünnet'e Ehl-i Sünnet'in Şia'ya Bakışı

Şia'nın, kendi mezhebi dışındaki Müslümanlara bakış açısı, daha çok hilalet üzerinden olmuş, Sünniler, Hz. Ali'nin halifelik hakkını gasp eden asi ve günahkâr gasıplar olarak kabul edilmiştir. Diğer yandan Sünni mezhepler de Ehl-i sünnet dışındaki Şia ve benzeri grupların hepsini, “ehl-i bid'at” olarak nitelendirerek dışlamışlardır. Özellikle her iki gruba mensup cahil insanlar, birbirlerini tekfir ederek, arada kavgaların ve savaşların olmasına sebep olmuşlardır.

Şia'da en önemli inanç esaslarından birisi de takiyeye inancıdır. Ehl-i sünnet âlimleri, sadece ölüm korkusu olduğunda kâfir ve müşriklere karşı, onların zararından korunmak için takiyeye yapılabileceğini söylerken, Şia eğer kendi mezhebinden değilse, diğer Müslümanlara karşı bile takiyeye yapılması gerektiğine inanmaktadır. Aslında takiyyenin hemen bütün Şii

²⁵ Maturidi, *Te'vilâtu ehli's-sünne*, Thk. Mecdi Bâsallûm, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2005, III/546, (I-X); İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-azim*, Thk. Heyet, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1969, II/71.

²⁶ Fahrudin er-Râzi, *Mejâtihu'l-gayb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1981, XII/30, (I-XXXII).

²⁷ Razi, XII/23-28.

mezheplerde bir inanç haline gelmesinin imametle ilgili olduğu da göz ardı edilmemelidir. Nitekim Hz. Ali'nin kendinden önceki halifelere itiraz etmeyip, onların halifelikleri karşısında suskun kalmasının izahı, ancak takkiye inancı sayesinde mümkün olabilmektedir.²⁸

Şiiiler aynı dine mensup oldukları halde kendilerini meşru idareci olarak görmedikleri kimselerin, özellikle Sünnilerin hâkimiyeti altında yaşamak zorunda kalmalarının yarattığı azınlık psikolojisiyle, diğer bütün Müslümanları hasım olarak algılamış, dolayısıyla öteki mü'minlere karşı koşulsuz takkiye yapma lüzumu hissetmişlerdir. Böylece ilgili ayette "*kâfirlerin şerrinden korunma*" anlamında kullanılan "*tukah*"²⁹ ifadesini kendilerince muhalif addedilen mü'minler için de kullanmışlardır.³⁰ Dolayısıyla Müslümanların birbirlerine şüpheyle yaklaşmaları, aralarında bir güven ortamının olmaması, İslam düşmanlarının işine gelmiştir.

Şii ve Sünni Müslümanlar arasındaki mezhep taassubundan kaynaklanan kavgaları körükleyen İslam düşmanları, hem Müslümanların birbirlerini öldürüp yok etmesinden nemalanmış, hem de İslamiyet hakkında kötü bir imaj oluşturarak, İslam'ın yayılmasını engel olmaya çalışmışlardır. İslam dünyası bu oyunu fark edip ümmet bilinciyle birbirine kenetlenmediği müddetçe, Müslümanlar bu oyunun figüranı olmaya devam edeceklerdir.

Ortadoğu ve Mezhep Savaşı

Günümüzde Ortadoğu'da yaşanan çatışmaların temelinde mezhep taassubu yatmaktadır. Bölgede siyasi emelleri olan İslam dışı güçler, Müslümanlar arasındaki bu zâfiyeti fark etmişler ve sürekli olarak mezhebi taassubu körükleyen kışkırtıcı çalışmalarla özellikle Şii ve neo-selefi akımları birbirine düşürmüşlerdir. Örneğin Irak'ta körfez savaşı sonrası yaşanan mezhep çatışmaları üzerine yapılan sosyolojik bir araştırmada, bu konu özetle şöyle anlatılmaktadır:

"Irak'ta 2010 yılında yapılan seçimlerde Şii Nuri el-Maliki'nin Sünni adaylardan daha az oy almasına rağmen tartışmalı bir şekilde hükümeti kurmakla görevlendirilmesi, Sünnilerin tepkisini çekmiştir. Maliki'nin hükümeti kurduktan sonra Sünniler üzerindeki baskısını artırması, mezhepler arasındaki sorunun azalması yönündeki umutları bitirmiş ve taraflar arasındaki gerilim yeniden tırmanmaya başlamıştır. Tam da bu sırada bazı

²⁸ Mehmet Dalkılıç, "Eleştirel Açından Bir Kimlik ve İnanç Örtüsü Olarak 'Takiyye'", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, 2003, VII/125.

²⁹ Al-i İmran 3/28.

³⁰ Mustafa Öztürk, *Tefsirde Ehl-i Sünnet - Şia Polemikleri*, Ankara Okulu Yay, Ankara, 2015, s. 116.

faktörler, el-Kaide'nin güçlenmesine ve Irak'taki Şii-Sünni ayrışmasının giderek derinleşmesine sebep olmuştur. Sünnilerin Maliki hükümetine olan tepkileri ve yaşadıkları çaresizlik, onları 2006-2007 yıllarında savaştıkları Işid ile iş birliği yapacak duruma getirmiştir. Bu iş birliği sadece Musul ile sınırlı kalmamış, Irak'ın Suriye sınırının en batısından, İran sınırındaki en doğusuna kadar ilerlemelerini sürdürmüşlerdir. Bu ilerleme sonucu Işid hem Irak'ta hem de Suriye'de çok geniş sınırları kontrol eder hale gelmiştir.”³¹

“2014 yılı Ocak ayında, Sünni aşiretler ve Işid iş birliği ile Anbar vilayetinin en önemli iki şehri Ramadi ve Felluce'yi ele geçirmiştir. Anbar'ın hükümet kontrolünden çıkması ve tüm Sünni bölgelerde Işid'in etkinliğinin artması, içeride derin çatışmalara sebep olmuştur. Maliki, politikalarını protesto eden bütün Sünnileri terörist olarak algılamış, göstericilere destek veren Sünni politikacılar teröre destek olmakla itham edilmiş, görevlerinden uzaklaştırılmış, bazıları da tutuklanmıştır. Irak ordusu içinde Sünni subayların sayısı giderek azalmış ve tüm önemli görevlere Şii subaylar getirilmiştir. Bu durum dolayısıyla Sünnilerin haklı olarak, Irak ordusunu “Maliki ordusu” ve “Safevi ordusu” şeklinde adlandırmalarına neden olmuştur.”³²

Raporun sonuç kısmında şunlar söylenmektedir: “Bölgede kendi bekası için İslam'ın Vehhabi-Selefi yorumunu yayarak âdeta Şii düşmanlığını körükleyen Suudi Arabistan ve bölge ülkelerindeki Şii gruplara destek vermek suretiyle bir “Şii Hilali” oluşturmak için kendi çıkarlarını en üst seviyeye çıkartma amacıyla olan İran, bu politikalarına devam ederlerse, Ortadoğu'daki mezhep çatışmalarının sona ermesi zor gözükmektedir. Özellikle Irak ve Suriye'de yaşanan sorunlarda bu iki ülke karşıt kutuplarda yer almakta, bu da sorunların mezhep temelli bir çatışmaya dönüşmesinde rol oynamaktadır. ABD ve Rusya gibi küresel aktörlerin de bölgedeki sorunlara müdahil olması, problemi çözümsüz hale getirmektedir.”³³

Yapılan diğer bir araştırmada, Suriye'de yaşanan iç savaşta, İran'ın Esed rejimine destek vermesinin, Rusya gibi gayr-ı müslim bir ülkeyle bir olup Sünni halka ateş açarak onları yok etmeye çalışmasının sebepleri şöyle ifade edilmektedir:

“İran için hayati önem arz eden Esed rejiminin geleceği, İran'ın bölge-

³¹ Recep Tayyip Gürler, *Mezhebi Çatışma Girdabında Bir Ülke*, Edit. Ahmet Emin Dağ, *Ortadoğu Çatışmaları*, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2015, s. 132.

³² Gürler, 134.

³³ Gürler, 137.

sel nüfuzunu ve sürdürdüğü siyaseti derinden etkileyebilecek önemdedir. Esed rejiminin düşmesi ile İran sadece stratejik bir müttefik kaybetmekle kalmayacak, Tahran'ın Hizbullah'la ve Filistinli direnişçi gruplarla bağlantısı zedelenecektir. İran'ın öncelikli hedefi, bölgede kurduğu Şii eksenli etkinlik alanını korumaktır. Son dönemde söz konusu etkinlik alanına Suriye ve Lübnan'a ilave olarak ABD müdahalesi sonrası Irak da katılmıştır. Ayrıca belirtmelidir ki bu Şii eksen, mezhepsel bir ortak paydada buluşmadan ziyade, çıkarların maksimize edilmesi adına girilen stratejik ve siyasi bir nüfuz alanı oluşturmanın adıdır. İran, reel politığe uygun davranarak kendi siyasetini yürütüyor ve bölgedeki gücünü ve etkinliğini artırmaya çalışıyor. Bu politikaların geliştirilmesinde İdeolojik ve mezhepsel kimlik, çoğu zaman İslami duyarlılığın önüne geçmektedir.”³⁴

Suriye ve Irak'ta Şia'nın baskın bir siyasi anlayışla Sünni vatandaşlara zulmetmesi, neo-selefi anlayışa sahip olan Sünni grupların bu çatışmaya katılmasına zemin hazırlamıştır. Zaten geçmişten günümüze kadar Şiilerle sürekli mücadele halinde olan Sünni Müslümanlar, yapılan baskılar neticesinde Şiilere karşı cihad ilan etmişlerdir. Tam da bu ortamı bekleyen Hristiyan, Yahudi ve İslam düşmanı bazı gruplar, İşid veya Deaş türü yapılanmalara silah, mühimmat ve özel yetiştirilmiş gerillalarla destek olmuşlardır.

İslam hukukçusu Ahmet Özel kendisiyle yapılan bir röportajda konu ile ilgili şöyle demektedir: “Şu anda tüm İslam dünyası siyasi, askeri ve ekonomik yönden bir istikrarsızlığa itilmiş durumdadır. Bu istikrarsızlığa sebep olan örgütlerden, örneğin İşid militanlarına baktığınızda, içinde bir tane cılız, sıradan, ufak tefek adam göremezsiniz. Hepsi komando tipli, kanlı canlı, düzenli beslendiği belli olan kişiler. Bunlar özel olarak yetiştirilmiş birliklerdir. Dünyanın hiçbir ordusunda hiçbir asker bir insanın boğazını öyle rahat rahat kesemez, bunun için özel olarak eğitilmesi lazım. Bu insanların yaptıkları, dünya kamuoyuna yansıyan eylemlerinin şer'i ölçülerle uzaktan yakından alakası yoktur. İslam ordusu bir ülkeyi ele geçirdiği zaman, oradaki Müslümanlar veya kâfirler istisnasız herkes güven içinde olur. İnsanların kafasını kesmenin, kadınları zorla alıkoymanın, esirleri kurşuna dizmenin İslam'da yeri yoktur, olamaz. Bu eylemlerle, bütün Batı dünyasında, bir İslam nefreti uyandırılmak, körüklenmek isteniyor. Bu durum bir taraftan özellikle Batı dünyasında İslam'a olan yönelişlerin önünü

³⁴ Ahmet Bağhoğlu, “Suriye’de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri”, *Ortadoğu'nun Geleceği Açısından Şii-Sünni İlişkileri Sempozyumu Özel Sayısı*(27-29 Eylül 2013, Çorum),e-Makâlât Mezhep Araştırmaları, Güz 2013, VI/2, s. 518.

kapatırken, bir taraftan da o ülkelerde yaşayan Müslümanların can ve mal güvenliğini ciddi şekilde tehlikeye atmaktadır. İslam'ı kendisinin temsil ettiğini ileri süren bir yapı, İslam ve Müslümanlara bu kötülüğü yapamaz.³⁵

İslam şiddet dini değil, barış dinidir. Kur'ân'da geçen savaşla ilgili ayetler, kendine özgü sosyal, kültürel, siyasal ve tarihsel bağlamlarda gelmiştir. Genel olarak ve bir bütünlük içinde bakıldığında, görülür ki Kur'ân ayetleri ve Hz. Peygamber'in hadisleri, İslam dininin şiddet ve terörü yasakladığını ifade etmektedir. Kur'ân haksız yere bir insan öldürmeyi, bütün insanlığı öldürmek, bir hayat kurtarmayı da bütün insanlığı kurtarmak olarak tarif etmektedir.³⁶ Kur'ân'a göre barış içinde yaşamak esastır.³⁷

Peygamberimiz (sav), insanlığa rahmet olarak gönderilmiştir.³⁸ Ayrıca o Müslümanı, "insanlara karşı elinden ve dilinden zarar gelmeyen" kişi olarak tanımlamaktadır.³⁹

İslam'a Göre Savaş ve Savaş Hukuku

Kur'ân'da savaş ile ilgili ölçüleri koyan ayetlere bir göz attığımızda, Allah'ın savaş hukuku konusunda Müslümanlara çok önemli ilkeler koyduğunu görürüz. Ancak bugün neo-selefi anlayışa sahip Müslümanlar, ayetleri buldukları dış ve iç bağlamdan kopuk, Kur'ân bütünlüğünden uzak bir şekilde okuyarak, yaptıkları yanlışları İslam'a mal etmeye, Kur'ân'a dayandırmaya çalışmaktadırlar. Örneğin Tevbe suresinin şu ayetini bağlamdan kopuk bir tarzda okuyan bir kişi, doğrudan eline silahı alıp sokağa çıkması, önüne gelen kâfir ve müşriği öldürmesi, hatta öldürecek kâfir bulmadığı zaman, belli noktalarda nöbet tutarak müşrik ve kâfir beklemesi gerektiği sonucuna varır.

*"Haram aylar çıkınca, müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp hapsedin; gözetleme yerlerinde onları bekleyin. Eğer tevbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse onları serbest bırakın. Doğrusu Allah, bağışlar ve merhamet eder."*⁴⁰

Oysa bu ayet, hemen ardından gelen ayetle birlikte ya da kendi bağlamı ve Kur'ân bütünlüğü çerçevesinde okunduğunda, doğru bir şekilde anlaşılabilir. Çünkü bu ayet fiili olarak savaşın devam ettiği bir ortamda indi-

³⁵ Ahmet Özel, *Müslümanı Müslümana Öldürtüyorlar!*, <http://www.sonpeygamber.info/ahmet-ozel-%E2%80%9Cmuslumani-musulmana-oldurtuyorlar%E2%80%9D>, Erişim: 07.03.2017

³⁶ Maide 5/32.

³⁷ Okumuş, s. 236.

³⁸ Enbiya 21/107.

³⁹ Buhari, *Sahih-i Buhari*, İman,10, Thk. Muhammed Zühayr, Dâru Tavgun-Necât, 2001, I/11.

⁴⁰ Tevbe 9/5.

ği için, o şartlarda geçerli hükümler içermektedir. Nitekim bir sonraki ayette de Müslümanların merhametli olması gerektiği vurgulanmaktadır.

*“Eğer müşriklerden birisi sana sığınursa, Allah’ın sözünü iştirme için onu koru. Sonra onu güven içinde olacağı bir yere ulaştır. Çünkü onlar bilmeyen kimselerdir.”*⁴¹

Yukarıdaki ayetten, farklı dinden olmanın savaş sebebi olmadığı, açık bir biçimde anlaşılmaktadır. İslam’a göre şirk en büyük haksızlık⁴² ve affı olmayan en büyük günah⁴³ kabul edildiği halde, bir Müslümandan himaye isteyen müşrike bunun sağlanması ve Müslüman olmaması halinde kendisini güven içinde hissedeceği bir yere ulaştırılması istenmektedir. Üstelik ayetin öncesi ve sonrasından, bu talebin savaş halinde iken bile gelmiş olsa, hükmün bu olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁴ Savaş hukuku ile ilgili diğer bir ayet ise şöyledir:

*Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkarırları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.*⁴⁵

Ayette açık bir şekilde ifade edildiği gibi, Müslümanların dinlerini özgürce yaşamalarına izin veren, onlara dini açıdan baskı yapmayan kâfir ve müşriklerle iyi ilişkiler içinde olunması, onlara karşı adaletli davranılması emredilmektedir. Ancak bunun tersi bir durumda, Müslümanın hak ve özgürlüklerini savunma amacıyla savaşabileceği ifade edilmektedir. Nitekim Peygamberimiz dönemine baktığımızda, savaş mantığının bu ayetler çerçevesinde oluştuğunu görürüz. Savaşla ilgili diğer bir ayet ise şöyledir:

*“Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe inananmayan, Allah ve Rasûlü’nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.”*⁴⁶

Öncelikle bir hususa işaret etmek gerekir ki o da İslam hukukundaki hâkim telakkiye göre savaşın sebebi, karşı tarafın Müslümanlara saldırmasıdır. Hanefiler, Malikiler ve Hanbeliler bu görüştedir. Hz. Peygamber hiçbir zaman savaşı ilk başlatan taraf olmamıştır. Bu sebeple bu ayetin Müslü-

⁴¹ Tevbe 9/6.

⁴² Lokman, 31/13.

⁴³ Nisa 4/116.

⁴⁴ Saffet Köse, *Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Konya, 2007, IX/ 51.

⁴⁵ Mümtahine 60/8-9.

⁴⁶ Tevbe 9/29.

manlara düşmanlığı bulunmayan gayr-ı Müslim bir ülkeye, sırf dini sebebiyle saldırıda bulunulacağı yorumu, Kur'ân bütünlüğü açısından tutarlılık arz etmez. Tevbe suresinin bu ayeti, hicretin dokuzuncu yılında nazil olmuştur. Yani Müslümanların sürekli saldırı altında oldukları, ihanete uğradıkları, biraz da güçlendikleri için bertaraf edilmesi gereken ciddi bir düşman olarak telakki edildikleri bir dönemde, saldırıya maruz kaldıkları savaş ortamında gelmiştir. Bu sebeple adı geçen ayet ve aynı doğrultudaki hadisler, Müslümanlara, sırf farklı dinden oldukları için diğer devletlerle doğrudan bir savaş emrediyor değildir.⁴⁷

Mürtedin Öldürülmesi Meselesi

İslam dünyasında aşırı uçlara kayan bazı grupların, kendi mezhebi algısına uymayan insanları mürted ilan ederek tekfir etmeleri sonucunda, birbirlerini öldürdüklerini görmekteyiz. Bu insanlar yaptıkları işi İslam fıkhına dayandırdıklarını ifade etmektedirler. Genel olarak İslam hukuku kaynaklarına baktığımızda, İslam dininden vazgeçip başka bir dine yönelen ve Müslümanlara karşı düşmanların safına geçerek Müslümanların sırlarını onlara taşıyan bir kişinin öldürülmesi gerektiğinin ifade edildiğini görmekteyiz. Konunun ayrıntısına girmeden önce, irtidatın konu edildiği ayetlere bir göz atalım:

“Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahdır. İnsanları Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahdır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahdır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada devamlı kalırlar.”⁴⁸

“İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletacaktır.”⁴⁹

“Kalbi imanla mutmain iken, dini inkâr etmeye mecbur bırakılıp da yalnız dilleriyle inkâr sözünü söyleyenler hariç, kim imanından sonra Allah'ı

⁴⁷ Köse, s. 68.

⁴⁸ Bakara 2/217.

⁴⁹ Nisa 4/137.

*inkâr ederek gönlünü inkâra açar, göğsüne küfrü yerleştirirse, onlara Allah'ın gazabı ve şiddetli azabı vardır.*⁵⁰

Yukarıdaki ayetlerin hepsinde, açık bir şekilde, dinden dönen kişinin ahiretteki cezası belirtilmekte, dünyada ne tür bir ceza verilmesi gerektiği noktasında, herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Diğer yandan Kur'an "insanlara inanıp inanmama"⁵¹ konusunda özgürlük tanıırken, "dinden dönen kimsenin öldürüleceği" hükmü nereden çıkmıştır? Mezhep imamları bu konuda Peygamberimiz (sav)'e isnad edilen bazı hadisleri ve Hz. Ebu Bekir'in kendi halifeliği döneminde ortaya çıkan ridde olaylarına karşı savmasını delil olarak almaktadırlar.

İslam hukukçularının irtidat cezasıyla ilgili olarak başvurdukları en önemli kaynağı sünnet ve icma oluşturmaktadır. Hz. Peygamber, "*Dini ni değiştireni öldürünüz.*"⁵² buyurmaktadır. Bu hadis-i şerif düz mantıkla okunduğunda, dinden dönmenin cezasının ölüm olduğu sonucu çıkarılır. Ancak hadisin hangi bağlamda söylendiği ve kimleri kapsadığı açığa kavuşturulmalıdır. Yoksa yukarıda örnek olarak verdiğimiz "*Haram aylar çıkınca, müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün...*"⁵³ vb. ayetler gibi düz mantıkla yorumlanarak yanlış sonuçlara ulaşılabilir. Hadiste kastedilen savaş esnasında dinden dönerek düşman safına geçen ve Müslümanların sırlarını onlara götüren mürtedlerdir. Şah Veliyullah Dihlevi, mürtedin öldürülmesi ile ilgili olarak şöyle demektedir: Mürted, Allah'a ve dinine karşı cüretkârlık göstermiş, dinin ikamesinden, peygamberlerin gönderilmesinden beklenen külli maslahata ters düşen davranışta bulunmuştur. Bu tür davranışları önleyici olması için bu ceza konulmuştur, şeklinde değerlendirmiştir.⁵⁴

Konu ile ilgili Müslim'de geçen diğer bir hadis te şudur:

"Hz. Ebu Bekir halifeliği döneminde, dinden dönüp kâfir olanları öldürünce, Hz. Ömer ona, "bu insanları nasıl öldürürsün?" diye sordu. Hz. Ebu Bekir ise ona cevap olarak, Peygamberimiz'in şöyle buyurduğunu söyledi: "*Ben insanlarla la ilahe illallah diyene kadar savaşmakla emr olundum.*"

⁵⁰ Nahl 16/106.

⁵¹ Bakara 2/256.

⁵² Buhari, İstıtabe, 6922, IX/15; Malik b. Enes, *el-Muvatta*, Kitabu'l-Akdiyye, 18, Thk. M. Fuad Abdalbâki, Dâru İhyâu Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1985, II/736,(I-II).

⁵³ Tevbe 9/5.

⁵⁴ Şah Veliyullah ed-Dihlevi, *Hüccetullahi'l-bâliğa*, Thk. Said Ahmed b. Yusuf, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 2012, II/503; Adnan Koşum, *İslam Hukukunda Ölüm Cezası*, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Isparta, 1998, V/125.

Kim la ilahe illallah derse, benden malını ve canını korur, ancak hakkı olan ve Allah'a vereceği hesabı hariç.”⁵⁵

Bu konuda Hayrettin Karaman şöyle demektedir: Gerek Peygamberimiz döneminde, gerekse dört halife döneminde dinden dönen insanlar sırf dinden döndükleri için öldürülmemiş ya da onlarla savaşılmamıştır. Yapılan ridde savaşları ve Müslümanları dinden döndürmek için mücadele eden bazı müşrik ve ehl-i kitabın öldürülmesi yönünde verilen fetvalar, Müslüman toplumun bir iç kargaşa yaşamaması için verilen siyasi fetvalardır. Hanefi mezhebine göre yaşlı erkek ve tüm kadınlar dinden dönseler de öldürülmezler. Çünkü potansiyel olarak savaşmaya güçleri yoktur. Kısacası mesele, bir kişinin dinden dönmesi değil, toplumda huzursuzluk çıkarması ve devlete başkaldırmasıdır. “*Dinde zorlama yoktur*” ilkesine rağmen “*Dinden döneni öldürün*” hadisine dayanarak mutlak manada dinden döneni öldürmek, ilahi iradeye uygun olmasa gerekir. İşte böyle düşünen bazı muasır âlimler, Müslümanlara savaş açmayan kâfirlerin öldürülmemesi⁵⁶ gerektiği söylemişlerdir. Hz. Peygamber zamanında Yahudilerin, irtidatı bir dinden döndürme ve soğutma aracı olarak kullandıkları⁵⁷ ve dinden dönenlerin de o günkü statü gereği muhariplere katıldığı gerçeğinden hareketle öldürülebileceğini, böyle olmayan, bu şartları taşımayan yalnızca dini düşüncesi gereği irtidat eden kimsenin öldürülmeyeceği sonucuna varmışlardır.⁵⁸

Selefi-Vahhabi ideolojiyi savunanlara göre, dinden dönen Müslümanların ve namaz kılmayanların öldürülmesi, oruç tutmayanlara ve İslam dininin emirlerini yerine getirmeyi reddedenlere sopa atılması, cihat olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Selefi-Vahhabi ideolojinin en katı kurallının, ibadet etmedikleri ya da eksik ettikleri gerekçesiyle “kâfir” saydıkları kişilerin canlarını ve mallarını helal ilan etmeleri olduğu görülmektedir. Bunun tarihteki en acı örneği olarak, 20 Nisan 1802 tarihinde Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in şehadetini anmak için toplanan 10 bin Şii'nin Vahhabiler tarafından öldürülmesi gösterilebilir.⁵⁹

Dinden dönen kişinin eğer tövbe ederse affedileceği, dolayısıyla öldü-

⁵⁵ Buhari, İstıtabe, 692ı, IX/15.

⁵⁶ Nisa 4/90.

⁵⁷ Âl-i İmran 3/72.

⁵⁸ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2013, I/206.

⁵⁹ Beyhan Gürbüz, *Dini Motivli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü Olarak el-Kaide*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 167; Mehmet Zeki İşcan, *Selefilğin Şiilik Değerlendirmeleri Bağlamında Nefret Ve Şiddet Söylemi*, e-Makâlât, Mezhep Araştırmaları, Güz 2013, VI/2, s.165.

rülmeyeceği, İmam Ebu Hanife⁶⁰ ve İmam Şafii⁶¹ gibi ilk dönem âlimleri tarafından genel kabul görmesine rağmen, daha sonraki dönemlerde örneğin İmam Şafii'den üç asır sonra gelen Şafi 'i fakih Maverdi (ö.450-1058), çağdaşı Ebu Ya'la b. Ferra (ö.458-1066) ve Gazâli (ö.505/1111), gibi âlimler tarafından "Kur'ân mahluk mudur?" sorusuna olumlu cevap veren herkes kâfir ve mürted ilan edilmiş, onların tövbeye bile davet edilmeden öldürülmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁶²

Mürted, sırf şüpheleri sebebiyle dinden çıkmış ise öldürülemez. Çünkü öldürüldüğünde en azından daha sonra şüphelerinden kurtulup tekrar İslam'a girme şansı ortadan kaldırılmaktadır. Mürtedin irtidatından sonra başkaldırma ve devlete savaş açma gibi siyasi bir suçlu haline gelmesi (bağy suçu) sebebiyle, İslam hukukunda öldürülmesi gerektiği yönünde bir temayül gelişmiştir.⁶³

Kur'ânda birçok ayette insana inanması için baskı yapılamayacağı ifade edilmiştir. Hz. Peygambere hitap eden "*Rabbın dileseydi yeryüzündekilerin hepsi mutlaka inanırdı. O halde sen mi insanları inanmaları için zorlayacaksın.*"⁶⁴ ve "*Öğüt ver! Çünkü sen ancak öğüt verensin. Onların üzerinde zorlayıcı değilsin.*"⁶⁵ Ayetlerinde dile getirilen bu olgu, Medine'de, Müslümanların maddi yaptırıma sahip oldukları bir zaman diliminde nazil olan "*Dinde zorlama yoktur. Doğruluk sapıklıktan seçilip belli olmuştur.*"⁶⁶ ayetiyle temel bir ilke olarak vaz edilmiştir.⁶⁷

Bununla beraber, gerek Hz. Peygamber zamanındaki gerekse Hz. Ebu Bekir dönemindeki bütün ridde olaylarında, mürtetlerin dinden çıkıp karşı saflara geçtikleri, İslam'a cephe aldıkları ve düşmanca eylem içinde oldukları görülür. Bu nedenle Hanefi hukukçuları, irtidat cezasını bir şekilde savaş hukukuyla ilişkilendirirler. Bu cezayı doğrudan din hürriyetini sınırlamaya yönelik değil, din değiştirenlerin, İslam toplumuna karşı oluşturdukları tehdidin bertaraf edilmesi mahiyetinde görürler.

⁶⁰ es-Serahsi, *el-Mebsut*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1993, X/111, (I-XXX).

⁶¹ İmam Şafii, *el-Ümm*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1990, VI/171. (I-VIII).

⁶² Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Bkz., Frank Griffel, "Şafii ve Gazali'nin Mürted Konusundaki Görüşleri", Çev. Şükrü Selim Has, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Nisan, 2006, VII/ 277-296.

⁶³ Saffet Köse, *Din Özgürlüğü Ve Barış Yolunda İki Farklı Tecrübe*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Konya, 2005, V/48.

⁶⁴ Yunus 10/99.

⁶⁵ Gâşiyeye 88/21-22.

⁶⁶ Bakara 2/256.

⁶⁷ Kaşif Hamdi Okur, *İslam Hukukunda İrtidat Fiili İçin Öngörülen Asli Yaptırım Üzerine Bazı Düşünceler*, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002/I, s.354.

SONUÇ

Temel kaynağımız olan Kur'ân-ı Kerim, siyasi bir bakış açısıyla yorumlandığında, her grup ve mezhebi anlayış, kendi siyasi düşüncelerini, Kur'ân'a söyletebilmektedir. Kur'ân'ın bu tür yorumlara kurban edilmesi, en büyük sorunlarımızdan birisidir. Kur'ân ne Sünnilere ne de Şii'lere has bir kitaptır. Kur'ân İslam ümmetinin temel kaynağıdır. Hiç kimse Kur'ân'ı kendi siyasi emellerine alet etmemeli, Kur'ân'ı düşüncelerine dayanak yapmak yerine, düşüncelerini Kur'ân'a uygun hale getirmelidir.

Aynı Allah'a, aynı Peygamber'e ve aynı kitaba inanan, hacca ya da umreye gittikleri zaman aynı safta namaz kılan insanlar, kendi mezheplerini din gibi kabul edip diğer mezheplere mensup din kardeşlerini, ötekileştirerek dışlamaktadırlar. Herkes kendi düşüncesinin en doğru düşünce olduğunu, referanslarının Kur'ân ve Sünnet olduğunu iddia etmektedir. Bunun sonucu olarak siyasal gücü elinde bulunduran gruplar, hâkim güç olmanın getirdiği avantajlarla, kendi mezhebini ya da cemaatini / tarikatını yüceltmenin ve genişletmenin hesabını yaparak diğer din kardeşlerini ötekileştirmektedir.

Ümmeti birbirine düşüren konulardan birisi de tekfir hastalığıdır. Geçmişte haricilerin yaptığını bugün neo-selefi akımlar yapmakta, kendi anlayışlarına destek vermeyen Müslümanları mürted ilan etmekte ve öldürülmeleri gerektiğine hükmetmektedirler. Benzer tutumu, imamet konusunu iman esası yapan Şi'a'nın hilafet anlayışında da görmekteyiz. Oysa tüm Müslümanların peygamberi olan Hz. Muhammed, "ehl-i kıblenin tekfir edilemeyeceğini" ifade etmiş ve ümmetin bu konuda dikkatli olması gerektiğini vurgulamıştır.

İnsanların bireysel ya da toplumsal menfaatlerine dokunduğunuzda, o zaman kıskançlıklar, gerginlikler ve kavgalar baş gösterir. Dünya siyaseti içerisinde gücü eline geçiren ülkeler, elde ettikleri güçlerini korumanın ve sürekli artırmanın hesabı içerisindedirler. Bu yüzden emperyalist güçler hep başkalarını sömürerek ve halklarını ezerek yükselir ve durumlarını korumak için zulümlerine artırıarak devam ederler.

Müslüman ülkeleri yıllardır sömürmeye alışmış olan emperyalist güçler, bu sömürülerini devam ettirebilmek için çeşitli hile ve entrikalara başvurmakta, Müslümanları birbirine düşürerek, kolay bir şekilde yok etmeye çalışmaktadırlar. Müslümanları en çok birbirine düşürecek konuların başında, mezhep çatışmaları gelmektedir. Ümmetin yüzyıllardır çözemediği Şii-Sünni kavgası, kışkırtıcı olması yönüyle, gerginliği artıracak ve çatış-

maya sebep olacak konuların başında gelmektedir. Dolayısıyla Müslümanların kendi üzerlerinde oynanan oyunların farkında olmaları, birbirleri ile uğraşmak yerine, düşmanın hile ve tuzaklarını görüp ona göre birlik içerisinde hareket etmeleri ve böylece düşmanlarını etkisiz hale getirmeleri gerekmektedir.

Müslümanların, mezhep taassubuyla birbirlerini öldürmeleri, İslam düşmanlarının hoşuna gider. Bu yüzden taassupla hareket eden Şii ve Neo-selefi anlayışa sahip Müslümanların, takındıkları tavrın yanlışlığı konusunda uyarılması gerekmektedir. İslam'ın yayılmasına engel olmak isteyenlerin Müslümanlar üzerindeki kötü emellerini bertaraf etmenin en iyi yolu, Kur'an'ı doğru bir bakış açısıyla, taassuptan uzak bir şekilde anlamak ve ümmetçi bir anlayışla hareket ederek İslam düşmanlarına karşı tek yürek olmaktır.

KAYNAKÇA

- Bağlıoğlu**, Ahmet, “Suriye’de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri”, Ortadoğu’nun Geleceği Açısından Şii-Sünnî İlişkileri Sempozyumu Özel Sayısı (27-29 Eylül 2013, Çorum), *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, Güz 2013, VI/2, ss. 495-523.
- el-Buhâri**, Muhammed b. İsmail (ö.256/869), *Sahih-i Buhari*, Thk. Muhammed Zühreir b. Nâsır, Dâru Tavgun-Necât, 2001, (I-IX).
- Dalkılıç**, Mehmet, “Eleştirel Açından Bir Kimlik ve İnanç Örtüsü Olarak <Takiyye>”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, 2003, Sayı, 7, (133-139).
- ed-Dihlevi**, Şah Veliyyullah (ö.1176/1762), *Hüccetullahi’l-bâliğa*, Thk. Said Ahmed b. Yusuf, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 2012, (I-II).
- Ebû Zehra**, Muhammed (ö. 1974), *İslam’da Siyasi ve İtikâdi Mezhepler Tarihi*, Çev. Hasan Karakaya ve Kerim Aytekin, Hisar Yayınları, İstanbul, 1983.
- Fadlallah**, Muhammed Hüseyin (ö.2010), *Min vahyi’l-Kur’ân*, Dâru’l-Mülak, Beyrut, 1998, VIII/227-228.(I-XXIV).
- Gölpınarlı**, Abdülhakîy, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Der Yayınları, İstanbul, 2003.
- Gürbüz**, Beyhan, *Dini Motifli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü Olarak el-Kaide*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.
- Gürler**, Recep Tayyip, *Mezhebi Çatışma Girdabında Bir Ülke*, Edit. A. Emin Dağ,

- Ortadoğu Çatışmaları*, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2015.
- İbn Abbas**, Abdullah (ö. 67/687), *Tenviru'l-mikbâs min tefsiri İbni Abbas*, Thk. Mecdüddün el-Firuzâbâdî, Dâru'l- Kütübül'l-İlmiyye, Lübnan, 2011.
- İbn Kesir**, İsmail b. Kesir (ö.774/1372), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim*, Thk. Heyet, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1969, (I-IV).
- İbn Manzur**, Ebû'l Fazl Cemaleddin (ö.711/1311), *Lisânu'l-arab*, Thk. Abdullah Ali el-Kebir vd. Dâru'l-Maarif, Kahire, ts. (I-V).
- İşcan**, Mehmet Zeki, *Selefilîğin Şiilik Değerlendirmeleri Bağlamında Nefret ve Şiddet Söylemi*, e-Makâlât, Mezhep Araştırmaları, Güz 2013, VI/2, ss.151-172.
- Karaman**, Hayrettin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Koşum**, Adnan, "İslam Hukukunda Ölüm Cezası", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta, 1998, V/113-147.
- Köse**, Saffet, "Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2007, IX/37-70.
- "Din Özgürlüğü Ve Barış Yolunda İki Farklı Tecrübe", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2005, V/13-48.
- Maturidi**, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud (ö.333/944), *Te'vilâtu ehli's-sünne*, Thk. Mecdi Bâsallûm, Dâru'l-Kütübül'l-İlmiyye, Beyrut, 2005, (I-X).
- İmam Malik b. Enes** (ö.179/795), *el-Muvatta*, Thk. M. Fuad Abdalbâki, Dâru İhyâu Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1985, (I-II).
- Müslim b. Haccac Ebu'l-Hasan** (ö.261/874), *Sahih-i Müslim*, Thk. M. Fuad Abdalbaki, Dâru İhyâu Turâsi'l-Arabi, Beyrut, ts, (I-V).
- Okur**, Kaşif Hamdi, *İslam Hukukunda İrtidat Fiili İçin Öngörülen Asli Yaptırım Üzerine Bazı Düşünceler*, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002/I, ss. 344-364.
- Özdemir**, Ahmet, "Günümüzde İslâm Dünyasındaki Şiddet ve Saldırıların Meşruiyet Sorunu", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Elazığ, 2004, Sayı: 27, p.77-89.
- Öztürk**, Mustafa, *Tefsirde Ehl-i Sünnet - Şia Polemikleri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2015.
- er-Râzi**, Fahreddin (v. 606/1209), *Mefâtihu'l- gayb*, Dâru'l- Fikr, Beyrut, 1981, (I-XXXII).
- es-Serahsi**, Ebu Bekir Muhammed b. Ebu Sehl (ö.483/1090), *el-Mebsut*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1993, (I-XXX).

- eş-Şafii**, Muhammed b. İdris (ö.204/819), *el-Ümm*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1990, (I-VIII).
- eş-Şehristani**, Muhammed b. Abdul-Kerim b. Ebû Bekir Ahmet(ö.548/1153), *el-Milel ve'n-nihâl*, Müessesetu'l-Halebi, ts.
- eş-Şirazi**, Nâsır Mekârim, *el Emsâl fi Tefsiri kitabillahi'l-münezzel (Tefsir-i Numune)*, Medresetü İmam Ali b. Ebi Talib, İnan, Kum, 1421/2000, (I-XX).
- et-Tabatabâi**, Muhammed Hüseyin, (ö.1981), *el-Mizan fi tefsiri'l-Kur'ân*, Beyrut, 1998, (I-XX).
- et-Taberi**, Muhammed b. Cerir (ö.310/922), *Câmiu'l-beyan an te'vili âyi'l-Kur'ân*, Thk. İslam Mansur Abdulhamid, vd. Dâru'l-Hadis, Kahire, 2010,(I-XII).
- et-Tabersi**, Ebu Ali el-Fazl b. Hasan (ö.548/1153), *Mecmau'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, Dâru'l-Murtaza, Beyrut, 2006, (I-X).
- Yazır**, Elmalılı Hamdi (ö. 1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979, (I-X).
- ez-Zemahşeri**, Ebu'l-Kasım Carullah Muhammed b. Ömer (ö. 538/1143), *el-Keşşaf an hakâiki ğavâmizi't-tenzil ve uyûni'l-ekâvili fi vücûhi't-te'vil*, Thk. Muhammed Abdusselam Şahin, Beyrut, 1995.(I-IV).

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://bedirhaber.com/dr-ali-ihsan-cay-yazilari/islam-dunyasinin-mezhebi-panaromasi-2-21670.html> Erişim: 15.02.2017.

Mohsen M. Saleh, *Ortadoğuda Mezhebî ve Dinî Çatışmalar: Tarihi ve Güncel Bir Analiz*, Çev. Zeynep Demir, <http://www.ordaf.org/ortadoguda-mezhebi-ve-dini-catismalar-tarihi-ve-guncel-bir-analiz/>, Erişim:15.02.2017.